

TEORETICKÝ RÁMEC TESTOVANIA

ČITATEĽSKÁ A JAZYKOVÁ GRAMOTNOSŤ

PRE ŠKOLY S VYUČOVACÍM JAZYKOM MAĎARSKÝM

1. cyklus ZŠ

ÚVOD

Zavedenie nového konceptu kritériálneho testovania do praxe základných škôl umožní detailnejší pohľad na žiaka z hľadiska jeho individuálneho výkonu bez ohľadu na celkový výkon testovanej vzorky. Hlavným cieľom kritériálneho testovania (inak aj testy absolútneho výkonu) je určiť úroveň testovaného žiaka vo vzťahu k súboru testových položiek z vybranej obsahovej oblasti, a to takým spôsobom, ktorý umožňuje urobiť záver o vzdelávacích úspechoch testovaného žiaka. Pozornosť je teda zameraná na absolútny výkon žiaka s dôrazom na identifikovanie jeho slabých a silných stránok vo vzťahu k testovanému obsahu. Prostredníctvom testu absolútneho výkonu je možné odpovedať na otázku, či a ako žiak zvládol presne vymedzené učivo, resp. do akej miery naplnil požiadavky štandardu a či dosiahol tzv. hraničné skóre.

V zmysle metodiky kritériálneho testovania je základným východiskom tvorby testovacieho nástroja a následného vyhodnocovania výkonu žiaka **teoretický rámec testovania**. Vymedzenie rámca je v priamom prepojení na štátny vzdelávací program, ktorý je nositeľom cieľov vzdelávania, obsahu a vzdelávacích štandardov.

1. Definícia čitateľskej gramotnosti

Vzdelávacia oblasť **Jazyk a komunikácia** zohráva dôležitú úlohu pri rozvíjaní jednej z doménových gramotností – **jazykovej a komunikačnej gramotnosti** žiaka, ktorá ho pripravuje na proces vzdelávania a následne na pracovnú a životnú sebarealizáciu.

Jazyková a komunikačná gramotnosť sa rozvíja s osobitným zameraním na postupné osvojovanie čitateľskej a pisateľskej gramotnosti spolu s rozvíjaním dialogickej komunikácie, aktívneho počúvania a tvorenia hovoreného prejavu.

Úlohou vyučovania jazyka je formovať žiaka ako kultivovaného používateľa jazyka, ktorý vie primerane používať jednotlivé jazykové variety (spisovný jazyk, bežný hovorený jazyk, slang, nárečia) podľa typu komunikačnej situácie a rešpektuje pritom sociokultúrne zvyklosti. Osobitou úlohou je kultivovanie žiaka ako recipienta literárneho textu a iných druhov umenia.

Tejto podoblasti zodpovedá aj vyučovací predmet **maďarský jazyk a literatúra**, ktorý sa člení na päť komponentov: komunikačná interakcia, hovorená produkcia, písaná produkcia, vecná recepcia a zážitková recepcia. Vo všetkých piatich komponentoch sa funkčne uplatňujú **jazykové znalosti** žiaka, rozvíja sa jeho **gramotnosť** a formuje jeho jazyková kultúra.¹

Vo vyučovaní jazyka sa rozvíjanie jazykovej a komunikačnej gramotnosti osobitne zameriava na postupné rozvíjanie čitateľskej a pisateľskej gramotnosti.

Čitateľská gramotnosť je prierezovou gramotnosťou, ktorej základy sa utvárajú vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia. Vyučovanie jazyka vedie žiaka k osvojovaniu stratégií porozumenia a tvorenia textu, čím ho pripravuje na učenie sa z textu vôbec. Osvojené stratégie porozumenia a tvorenia textu a schopnosti získať, spracovať a vyhodnotiť informácie z rôznych informačných zdrojov žiak využíva pri rozvíjaní ďalších prierezových gramotností.²

¹ [Východiská zmien v kurikule základného vzdelávania](#)

² [Vymedzenie gramotnosti a ich gradačná úroveň](#)

Čitateľská gramotnosť je schopnosť

- porozumieť rôznym druhom textu, a to na viacerých úrovniach – od explicitných významov cez vyvodenie implicitných významov až po kritické hodnotenie textu,
- využívať získané informácie na učebné, komunikačné a sebarozvojové ciele,
- monitorovať vlastné porozumenie a využívať metakognitívne stratégie,
- osvojiť si stratégie porozumenia textu a tvoriť text.

2. Ciele vzdelávania maďarského jazyka a literatúry v 1. cykle

Hlavným cieľom 1. cyklu je vytváranie základov čitateľskej a pisateľskej gramotnosti v nadväznosti na predchádzajúce skúsenosti žiaka. Zámerom je pomocou všetkých dostupných prostriedkov utvárať čitateľské, pisateľské a komunikačné návyky žiaka. Dôraz sa kladie na osvojenie si elementárneho čítania a vytváranie základov čítania s porozumením.

Ciele vzdelávania:

1. Viest' jednoduchý dialóg primerane situácii a komunikačnému partnerovi.
2. Vyjadriť myšlienky v súvislom hovorenom prejave.
3. Písať čitateľným rukopisom a uplatniť pri písaní základné pravopisné pravidlá.
4. Vytvoriť veku primeraný písaný a obrazovo-písaný text.
5. Počúvať a čítať veku primerané vecné a literárne texty.
6. Interpretovať obsah a obraznosť literárnych textov v kontexte vlastných skúseností.
7. Porozumieť veku primeraným vecným a literárnym textom.
8. Klásť otázky zamerané na obsah textu a na vlastné porozumenie textu.
9. Vyjadriť verbálne a neverbálne predstavu o sebe a svoje prežívanie okolitého sveta.
10. Použiť pri porozumení a tvorení textu veku primerané znalosti o jazykových prostriedkoch.
11. Rešpektovať viacjazyčné prostredie a podporovať dobré ovládanie materinského jazyka so zohľadnením rôznych variet maďarského jazyka.

Na konci 1. cyklu žiak identifikuje explicitné významy a vyvodí základné implicitne vyjadrené významy z textu. Žiak reprodukuje obsah textu so zachovaním časovej a príčinnej následnosti.

3. Teoretický rámec testovania

Teoretický rámec testovania je nevyhnutným komponentom pre potreby vytvorenia testovacích nástrojov. Zjednodušene možno povedať, že ide o súbor pojmov, princípov a štruktúr, ktoré poskytujú základ pre definovanie úrovne určitej oblasti ľudskej činnosti s prihliadnutím na jej špecifiká. Teoretický rámec testovania pomáha usporiadať a definovať kľúčové pojmy, ktoré sú predmetom testovania so zámerom správnej interpretácie nameraných výsledkov. Je vytvorený v dôsledku potreby detailnej identifikácie každej úlohy, ktorá je do testovacieho nástroja zaradená.

Teoretický rámec testovania bol vytvorený pre potreby vytvárania testovacích nástrojov na základe vyššie uvedených cieľov vymedzených štátnym vzdelávacím programom pre základné vzdelávanie s cieľom overovania a merania zručností a kompetencií žiakov v oblasti čitateľskej a jazykovej gramotnosti a následnej interpretácie nameraných výsledkov.

Východiskom vnútorného členenia teoretického rámca testovania do jednotlivých zložiek boli teoretické rámce medzinárodných štúdií, a to čitateľskej gramotnosti PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) – jedna zo základných štúdií IEA, ktorá je zameraná na monitorovanie úrovne čitateľskej gramotnosti žiakov 4. ročníka základnej školy a štúdie OECD PISA (Programme for International Student Assessment), ktorá sa sústreďuje na funkčnú gramotnosť 15-ročných žiakov, t. j. v posledných rokoch povinnej školskej dochádzky.

Teoretický rámec testovania čitateľskej a jazykovej gramotnosti pre 1. cyklus sa skladá z troch základných zložiek:

1. Texty
2. Procesy
3. Úrovne

Texty

Na konci 1. cyklu sa žiak orientuje v primeraných súvislých aj nesúvislých a obrazovo-písaných textoch, v rámci ktorých dokáže lokalizovať

- jednoduchú zvýraznenú informáciu,
- jednu alebo viac nezávislých častí informácie z menšieho súboru textov,
- podstatné skutočnosti i detaily spomenuté na rôznych miestach v texte,
- informácie v rozsiahlych súvislých i nesúvislých textoch,
- požadované informácie v hutne písanom (obsažnom) texte alebo v zložitej tabuľke, grafe, obrázku, mape...

Testovacie nástroje obsahujú texty rôznych úrovní náročnosti.

Lahké texty sú relatívne jednoduché s jasnou štruktúrou a explicitným významom – literárne obsahujú každodennú slovnú zásobu, jednoduché vetné štruktúry a jednoducho opísané postavy; vecné priamočiaru štruktúru viet.

Stredne náročné texty sú stredne zložité – literárne s naratívnu štruktúrou a jasným posolstvom s ambivalentnými postavami, abstraktnými myšlienkami a obrazným jazykom; vecné s rôznorodými prvkami so širokou škálou slovnej zásoby.

Ťažké texty sú pomerne zložité – literárne s možnosťou skúmania významových vrstiev, ako sú dejové zvraty, vývoj komplikovaných ambivalentných postáv a abstraktné myšlienky; vecné koncepčne náročnejšie, založené na technických informáciách alebo abstraktných pojmoch, obsahujú značné množstvo vnorených detailov a širokú škálu slovnej zásoby – špecifickú pre danú tému, obrazný jazyk, zložené vety.

Texty, ktoré sú použité pri testovaní čitateľskej a jazykovej gramotnosti, sa rozlišujú nasledovne:

- podľa funkcie – **literárne** a **vecné**,
- podľa formátu – **súvislé** a **nesúvislé**,
- **zmiešané**.

Podľa FUNKCIE		Podľa FORMÁTU		Zmiešané texty
Literárne texty	Vecné texty	Súvislé texty	Nesúvislé texty	
Texty, ktorých cieľom je prerozprávať príbeh alebo opisovať udalosti, osoby alebo predmety. Literárne texty sú zdrojom zážitku, poznania a tiež predmetom komunikácie. Jazyk týchto textov má nielen oznamovaciu, ale aj estetickú funkciu.	Texty, ktorých cieľom je sprostredkovať odborné informácie, vedecké a technické poznatky adresované zaujímavou a pútavou formou širšej verejnosti, napr. populárno-náučné texty s rôznymi témami; reportáže, rozhovory. Medzi vecné texty patria aj informačné texty, ktorých cieľom je informovať čitateľa o danej téme.	Texty sa skladajú z viet, sú usporiadané v odsekoch, ktoré nasledujú za sebou, aby vytvorili dlhší text. Ide o organizované celky spojené formálne i sémanticky. Pri ich porozumení musí žiak brať do úvahy nielen jednu prečítanú vetu, ale aj kontext ostatných viet.	Texty predstavujú prerušovanú štruktúru textu, ktorá je rozličná. Sú vytvorené zo slov, slovných spojení alebo viet, ktoré nie sú usporiadané do súvislých textových častí a organizované. Sú charakterizované prítomnosťou diagramov, tabuliek, máp a príloh.	
Žánre pre 1. cyklus				
Sem patria napr. <i>bájk</i> y, <i>úryvky z rozprávok</i> , <i>legiend</i> , <i>povestí</i> , <i>príbehov pre deti a mládež</i> , <i>poviedok</i> , <i>noviel</i> , <i>románov</i> , <i>cestopisov</i> , <i>denníkov</i> , <i>lyrických</i> , <i>lyricko-epických</i> a <i>epických básní</i> .	Sem patria napr. <i>návody na použitie</i> , <i>tabuľky</i> , <i>mapy</i> , <i>oznamy</i> , <i>letáky</i> , <i>cestovné poriadky</i> , <i>reklamy</i> , <i>inzeráty</i> , <i>katalógy</i> , <i>etikety výrobkov</i> , <i>plagáty</i> , <i>programy</i> , <i>infografiky s rôznou tematikou</i> a <i>administratívne dokumenty</i> .	Sem patria napr. <i>bájk</i> y, <i>úryvky z rozprávok</i> , <i>legiend</i> , <i>príbehov pre deti a mládež</i> , <i>poviedok</i> , <i>noviel</i> , <i>románov</i> , <i>populárno-náučné texty s rôznymi témami</i> , <i>opis krajiny</i> , <i>prírodných javov</i> , <i>osôb</i> , <i>zvierat</i> , <i>udalostí</i> .	Sem patria napr. <i>návody na použitie</i> , <i>tabuľky</i> , <i>mapy</i> , <i>letáky</i> , <i>cestovné poriadky</i> , <i>reklamy</i> , <i>inzeráty</i> , <i>katalógy</i> , <i>etikety výrobkov</i> , <i>plagáty</i> , <i>programy</i> , <i>infografiky s rôznou tematikou</i> , <i>dotazníky</i> a <i>administratívne tlačivá</i> .	

Procesy sú kognitívne činnosti, ktoré žiaci vykonávajú pri práci s textom. Pri čítaní textov žiaci využívajú rôzne kognitívne zručnosti. Aby sa dalo zistiť, akú úroveň čitateľskej a jazykovej gramotnosti dosiahol žiak, musí zvládať škálu procesov.

Vyhľadávanie	Porozumenie	Posudzovanie
Vyhľadávanie informácií, pojmov a prostriedkov V tomto procese je potrebné: – identifikovať kľúčové informácie a podľa kritérií uvedených/stanovených v úlohe vybrať tú správnu informáciu; – vyhľadať explicitne uvedené informácie; – vyvodiť implicitné informácie z textu.	Porozumenie, vyvodzovanie súvislostí a záverov, interpretácia V tomto procese je potrebné: – vyvodiť priame a nepriame príčiny a dôsledky; – vyvodiť priame závery z textu; – hľadať obsahové a logické súvislosti v texte; – rozpoznať použité jazykové a štylistické prostriedky; – interpretovať text: integrovať a prepájať myšlienky a informácie. Z kontextu musia žiaci vyvodiť závery o príčinách a dôsledkoch, zistiť súvislosti. Jednotlivé odseky sa môžu navzájom dopĺňať alebo byť navzájom v kontraste. Slová, tematické prvky a prostriedky kohézie a koherencie textu tiež zohrávajú dôležitú úlohu pri porozumení textu.	Posudzovanie a hodnotenie textu z čitateľského, jazykového a literárneho hľadiska V tomto procese je potrebné: – hodnotiť a posúdiť obsah a textové prvky; – posúdiť výber jazykových a štylistických prostriedkov; – zhodnotiť názor, posúdiť a argumentovať; – posúdiť správanie postáv na základe ich konania; – zhodnotiť a posúdiť morálne konanie postáv. Pochopenie vzťahu medzi textom ako celkom a úryvkom je dôležité aj pre rozpoznanie kontextu. Pri tomto procese žiak musí vnímať/pochopiť doslovný aj prenesený význam textu.
Zadefinovanie jednotlivých procesov pre 1. cyklus		
– vyhľadať v texte explicitnú informáciu, udalosť, vlastnosť alebo myšlienku; – vyhľadať kľúčové slová; – vyhľadať explicitné udalosti, konanie a vlastnosti postáv; – rozpoznať a vybrať informácie z dvoch rôznych miest; – vyhľadať umelecké jazykové prostriedky;	– podľa kľúčových slov interpretovať časti textu, resp. celý text; – rozpoznať jednoduchý vzťah medzi postavami, vyvodiť priame závery; – jednoducho interpretovať udalosti príbehu alebo hlavnú myšlienku; – vyvodiť závery o vlastnostiach, pocitoch a motivácii hlavných postáv;	– jednoducho hodnotiť dej príbehu a jeho hlavné myšlienky a konanie postáv; – vyvodiť priame závery o uvedených informáciách, vysvetleniach, popisoch; – pochopiť súvislosti v texte a odôvodnenie riešenia,

- hľadať informácie založené na nepriamych podnetoch a lokalizovať hľadanú informáciu, ktorá však nie je na prvý pohľad nápadná; - používať nadpisy a podnadpisy, textové rámčeky a ilustrácie s cieľom orientovať sa v texte; - porovnať rôzne zdroje a vložené odkazy v texte; - vyhľadať relevantné udalosti, konanie a vlastnosti postáv; - rozoznať dôležité udalosti nachádzajúce sa v rôznych častiach textu; - vyhľadať informácie z grafu, tabuľky, obrázka, z mapy a infografiky; - identifikovať komplexnú informáciu; - rozpoznať umelecké jazykové prostriedky.	- vyvodiť z textu priame dôsledky a dedukcie na základe explicitných informácií; - orientovať sa v chronologickom deji príbehu; - sformulovať vhodný nadpis; - prepojiť informácie z rôznych častí textu a vysvetliť vzťahy a postupnosť udalostí; - vysvetliť vzťah medzi činmi, udalosťami, emóciami, a to podložiť úryvkami z textu; - prepojiť udalosti príbehu s konaním postáv; - zoradiť explicitné a implicitné informácie; - zdôvodniť výber informácií.	- posúdiť, rozpoznať dôvody, príčiny a dôkazy konania postáv a podložiť príkladmi z textu; - analyzovať a hodnotiť text na základe chronologickej a logickej postupnosti; - pomocou informácií z textu zostaviť osnovu; - hodnotiť kľúčové udalosti v príbehu a konanie postáv; - krátko popísať dôvody, konanie, motiváciu a pocity postáv s odvolaním sa na text; - hodnotiť a prepojiť informácie nachádzajúce sa v rôznych častiach textu; - zhodnotiť komplexné informácie odvolaním sa na text; - zhodnotiť obsah textu a tvoriť dedukcie a zovšeobecnenia.
---	--	--

Úrovne

Všetky procesy sú merané na troch základných úrovniach nielen v závislosti od dĺžky a náročnosti textu, ale aj od použitých kognitívnych procesov.

Vysoká	Stredná	Nízka
Vie porozumieť pomerne náročným obsažným textom. V textoch vie rozpoznať a vyhľadať na rôznych miestach detailné informácie, ktoré je možné ľahko prehliadnuť, vie spojiť informácie, ktoré sú vyjadrené z rôznych, aj protichodných, hľadísk.	Vie porozumieť ľahkým aj náročnejším rozsiahlejším textom. Vie v pomerne dlhých pasážach vyhľadať dve alebo tri podstatné informácie spomenuté na rôznych miestach, ktoré však nie sú na prvý pohľad nápadné.	Vie porozumieť prevažne ľahkým kratším textom. Vie vyhľadať vo vete, v odseku alebo grafickom prvku explicitne uvedenú informáciu.

Uvedený teoretický rámec testovania je všeobecný, pred každým meraním bude zverejnená podrobnejšia **špecifikácia pripravovaného testu**.

4. Ukážka úlohy z čitateľskej a jazykovej gramotnosti pre 1. cyklus

Východiskový text

Hozzávalók:

- 1 db fehér zokni
- 1 db színes zokni
- 2 db gomb
- 1-2 maréknyi rizs
- befőttés gumi
- olló

Elkészítés:

1. A zoknit a sarkánál vágjuk el.
2. Fordítsuk ki a zoknit, és befőttés gumival kössük meg az orránál! Majd fordítsuk vissza, hogy újra a színét lássuk!
3. Körülbelül a feléig töltsük meg rizzsel, majd gumizzuk össze! Ha ez megvan, a fejét is töltsük meg rizzsel, és azt is zárjuk le gumival!
4. Vágjunk le egy karikát a színes zokniból, és azt is vágjuk félbe, majd kössük rá a hóember nyakára! Ez a sálja.
5. Vágjuk le a színes zokni orr-részét, és ez lesz a sapkája. Tegyük a fejére, rögzítsük varrással vagy ragasztással!
6. Végül készítsünk neki arcot, szemet gombokból, és már kész is a cuki hóember!

Úloha

Az alábbi tárgyak közül melyikre nincs szükség a zokni hóember elkészítéséhez?

A

B

C

D

Správna odpoveď: B

Charakteristika úlohy

Obsahová štruktúra úlohy		Čitateľská a jazyková gramotnosť
Cyklus		1.
Čitateľská gramotnosť		Porozumieť textu, a to na úrovni explicitného významu.
Cieľ vzdelávania maďarského jazyka a literatúry		Porozumieť veku primeraným vecným a literárnym textom. Interpretovať obsah vecných a literárnych textov.
Komponent		Vecná recepcia
Výkonový štandard		Orientovať sa v textoch a rozumieť ich explicitným významom. Vyhľadať informácie z prečítaného vecného textu. Identifikovať doslovné, explicitne vyjadrené významy v texte.
Obsahový štandard		– porozumenie doslovnému, explicitne vyjadrenému významu textu a jeho reprodukcia; – vyvodzovanie základných implicitne vyjadrených významov z textu; – stručné zhrnutie získaných informácií; – vyhľadávanie kľúčových informácií v texte.
Typ úlohy		Úloha s výberom jednej správne odpovede zo štyroch možností.
Bloomova taxonómia		Konceptuálne poznatky/analyzovať
Zaradenie podľa teoretického rámca testovania	Zameranie	Čítanie s porozumením
	Proces	Vyhľadávanie – identifikovať kľúčové informácie uvedené v úlohe.
	Úroveň	Nízka – vyhľadať v texte explicitnú informáciu.
Predpokladaný čas riešenia		3 minúty
Popis k úlohe		Zadanie úlohy aj jednotlivé možnosti sa priamo viažu na text. Ukážka obsahuje veku primeranú slovnú zásobu. Žiak pracuje s celým textom a všetkými súvisiacimi prvkami textu. Na základe zadania úlohy žiak analyzuje text a obrázok, rozkladá ich na čiastkové fakty, triedi dôležité a vedľajšie informácie, hľadá vzájomné súvislosti medzi nimi. Na základe explicitných informácií žiak rozlišuje a priradzuje k výberom odpovedí implicitné informácie. Výber správnej odpovede vyžaduje od žiaka rozpoznanie vzťahov medzi tvrdeniami mimotextových informácií s faktami v zmiešanom texte.